

Vilhelm Beck

– omstridt gennem 133 år

Af Hans Aage

Der er nu gået 100 år, siden Vilhelm Beck, Indre Missions høvding gennem 40 år, døde i Ørslev præstegård nord for Slagelse den 30. september 1901. Ved begravelsen talte følget 6000 mennesker, deriblandt 200 præster, adskillige provster og biskopper samt kultusministeriets departementschef, og der blev holdt mindefest i samtlige 400 missionshuse. *Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark* havde da 150 ansatte indremissionærer og omfattede desuden bogkolportering, skoler og seminarier med Haslev som højborg, hoteller, KFUM og K, børnehjem m.v., *Kristeligt Dagblad* samt tre blade redigeret af Vilh. Beck. *Indre Missions Tidende* blev hver uge udsendt til 18.000 abonnenter.¹ Det strømmede ind med opfordringer til Vilh. Beck om at afholde møder, hvoraf han sagde ja til flest muligt, op mod 100 om året,² og store skarer samledes under hans prædikestol, i kirker, i missionshuse og under åben himmel.

Vilh. Beck har haft vældig betydning for utallige menneskers åndelige liv. Der er skrevet en lang række artikler og bøger om ham; nogle er mere kirkehistoriske, og nogle vil man måske kalde hagiografiske, men der er også skrevet tre stærkt kritiske biografier over et spænd på 133 år, af Pauline Worm (1868), af Jeppe Aakjær (1897), og senest Egon Clausens biografi, *Guds knaldepisk* (Gyldendal 2001). Fælles for alle disse afhandlinger er, at ingen har kunnet skrive uengageret om Vilh. Beck; selv i *Den Danske Kirkes Historie*, bd. VII, skrevet af P.G. Lindhardt,³ er nøgternheden kun tilsyneladende. Derfor er de også alle sammen påfaldende underholdende. Enten har man elsket Vilh. Beck, eller også har man hadet ham.

Som den nyeste vil Egon Clausens biografi blive omtalt mest indgående i det følgende. Sammenhængen med den øvrige litteratur om Vilh. Beck vil også indgå i diskussionen, som munder ud i nogle principielle betragtninger om kvalitetskriterier for biografier samt en konklusion om Vilh. Beck, nemlig den, at den gængse opfattelse af ham, som den kommer til udtryk i Egon Clausens biografi, er en komplet misforståelse.

Vilh. Becks eftermæle

Egon Clausens bog fik mange og fornemme anmeldelser, og forlaget lancerede den som et »kritisk, men også kærligt portræt«. En sådan bog er velkommen i vor tid, hvor det er vanskeligt at forstå, hvordan det gik til og hvordan det kunne gå til, at tusindvis af mennesker under indflydelse af bl.a. Vilh. Beck afstod fra drikkeri og andre tankeløse fornøjelser og i stedet mødtes med deres »venner i Herren« til salmesang og åndelig samtale.

Hvordan skal disse udtryk for overvældende religiøs følelse og vækkelse forstås? Og hvad var drivkraften for en mand som Vilh. Beck?

Ifølge Egon Clausen (EC) blev Vilh. Beck drevet til sin ganske usædvanligt energiske virksomhed, i første række af »jag efter ære og magt« (p 192),⁴ men desuden af pengegriskhed og sex, tilsat et drys moderbinding og faderopgør, med andre ord så banalt, som tænkes kan. Man efterlades med en ubehagelig smag i munden, med en fornemmelse af at have gjort et usympatisk bekendtskab med en »mørk og livsfjendsk skygge« (p 263), og dette er vel det udbredte billede af Vilh. Beck i vore dage; således Ebbe Reich, der er begejstret for ECs bog, fordi »han får bragt Vilhelm Beck til live som person samtidig med, at han beskriver ham som den satan, han jo var«.⁵ Dog er der udbredt enighed om, at man kan sige det gode om Vilh. Beck, at han elskede sin kone, Nina.

Og EC fortæller godt; ECs »blanding af beundring og afsky giver bogen dens fremdrift, der er stærk som et damplokomotiv«.⁶ Men ECs biografi er ikke sandfærdig, og det fremgår til fulde af bogen selv, for den hænger ikke sammen. EC dokumenterer ikke sin hovedtese, og hans beskrivelser af faktiske forhold modsiger hans nærgående vurderinger af Vilh. Beck, som EC konsekvent omtaler med et vammelt »Vilhelm«, der kun virker befamlende, bedrevidende og respektløst. For der er intet kærligt ved det portræt.

Indre Missions høvding

Vilh. Becks liv og arbejde som præst, som formand for Indre Mission og som benådet prædikant kan kun forstås som udtryk for hans »enfoldige og klippefaste Barnetro på Guds Naade i den korsfæstede og opstandne Jesus Kristus«⁷ og for hans vedblivende bestræbelser på »Livets Vækkelse og det vakte Livs Bevarelse«,⁸ der kronedes med enestående fremgang og med venskabet blandt de hellige, som var hans »Arbejdes kjæreste Løn«.⁹ »De Helliges Kjærlighed har været mit Livs store, ja største Lykke, thi denne Kjærlighed stammer jo fra ham, som siger: Jeg elskede Dig med en evig Kjærlighed«.¹⁰

I sin tro var han dødsens alvorlig; det gjaldt jo ikke liv eller død, men derimod evigt liv eller evig fortabelse, og han accepterede kun én autoritet, Bibelen, for sig selv såvel som for andre. Deraf hans sentens »Paa Knæ for Biblen, I Professorer!«,¹¹ idet han ikke mente, at vi har »en Frelser, som har taget Fejl, som aabenbart trænger til at høre Forelæsninger ved Universitetet« (p 232). Det er ikke mærkeligt, at han stadig er så forkættet og »irriterende«,¹² men lægfolket værdsatte det (jf. p 234).

I sin form var han overdådigt veltalende og kunne tillige være livsbekræftende munter og slagfærdig.¹³ Han mestrede den kunst at samle det hele i én og samme replik, fx da en beruset mand på Fredericia bane-gård ville gøre grin med ham med bemærkningen: »Du Vilhelm Beck, har du hørt, at Djævelen er død?«. Nej, det havde Vilh. Beck ikke, men han tog roligt sin pung frem. »Værs'go, min gode Mand, her har du to Kroner til de efterladte«.¹⁴

Mere dyb er bemærkningen til Nina Beck under en køretur i 1868 på vej hjem til Ørum fra gudstjeneste i annexkirken i Ginnerup. Der havde i lang tid været tørke, så kornet sygnede hen på de magre jorder og misvæksten truede, og Vilh. Beck lod sig derfor overtale til at bede om regn i kirken. Solen skinnede som sædvanlig fra den skyfri himmel, men inden gudstjenesten var ovre, styrtede regnen ned til stor opbyggelse for alle. Da de nærmede sig Ørums grænse og præstegårdens marker, viste det sig, at regnen var standset dér, og Nina Beck blev noget modfalden, men dertil sagde Vilh. Beck: »Vi har jo kun bedt om Regn i Ginnerup«.¹⁵

Disse egenskaber i forening gjorde det svært at diskutere med Vilh. Beck. Ved et møde i Studenterforeningen i 1899, hvor Vilh. Beck holdt foredrag, vakte Mylius Erichsen forsamlingens latter ved sin hån af missionsfolkenes evindelige spørger: »Hvordan har du det med din Tro? – Saadan raaber de med Tro, som man raaber med Torsk paa gaden«. Den kunne Vilh. Beck straks turnere: »Vi regner vor Tro for mere værd end en Torsk, saa naar vi møder hverandre, saa – og her henvendte han sig direkte til Mylius Erichsen – saa spørger vi ikke: hvordan har din Torsk det, men vi spørger: hvordan har din Tro det?«. Så var det pludselig Mylius Erichsen, som var til grin, og da latteren havde lagt sig, slog Vilh. Beck over i dyb alvor.¹⁶

Også vennerne blandt de hellige kunne blive fortrydelige over den slags argumentation. Ifølge en anekdote, som ganske vist også er blevet fortalt om andre,¹⁷ men som passer godt på Vilh. Beck, blev han en gang bebrejdet, at han »kunne faa Medhold i sit Synspunkt blot ved Hjælp af en Vittighed, og det er jo saa nemt«. »Saa sig én!«, røg det ud af Vilh. Beck.¹⁸

Ære og magt

Det er jo rigtigt, at Vilh. Becks position som formand for Indre Mission var forbundet med både magt og ære. Ifølge EC var han en »despot« (p 260), og »tidligt forskrev han sig til magten, og hvad dens var« (p 263), men hans »magtens dæmon« (pp 84, 129, 134, 141, 142, 221, 242 etc.), »begær efter magt« (p 122) og »magtmisbrug« (p 260) bliver aldrig dokumenteret.¹⁹ Således omtales en af Indre Missions stiftere, den store lægprædikant og smed i Kirke Værløse, Jens Larsen, som var ansat af Indre Mission i 1850'erne, og som var »helt igennem ægte,..., varmhjertet ..., en begavet taler ..., en af de rene af hjertet ... Disse egenskaber skulle han komme til at betale dyrt for; men det var først, da han traf Vilhelm Beck« (p 51). Herefter glæder man sig jo til en rigtig svine-streg, men den fortøner sig ganske. Senere nævnes blot, at på den skelsættende generalforsamling i Stenlille, den 13. september 1861, hvor Vilh. Beck for første gang var inviteret og straks blev medlem af bestyrelsen, blev Jens Larsen afskediget, fordi hans forkyndelse stred mod den folkekirkelige bekendelse, men det var allerede besluttet af bestyrelsen, inden Vilh. Beck fik forbindelse med Indre Mission. I 1873 afsløj Indre Missions bestyrelse en anmodning om økonomisk hjælp fra Jens Larsens kone (pp 75-81). Intet af dette dokumenterer magtmisbrug eller brutalitet fra Vilh. Becks side.

At Vilh. Beck opnåede magt og ære er kun delvis rigtigt, for begge dele var af særegen art og var udelukkende knyttet til de helliges samfund. Vilh. og Nina Becks gæstfrihed var stor allerede i Uby ved Kalundborg, da Vilh. Beck var kapellan for faderen, og i det beskedne embede i Ørum på Djursland, hvor de simpelt hen ikke havde råd til det. For at klare økonomien lærte Nina Beck sig mejeribrug, og Vilh. Beck var heller ikke en »livsfjendsk skygge«, men lærte sig landbrug og drev selv præstegårdsjorden. Selv om Vilh. Beck bestemt ikke var foregangsmand i landbruget,²⁰ blev han dog så habil, at han kunne tale fornuftigt med om landbruget og få menigheden i tale ved at »begynde med Grisen og ende med Kristus«.²¹

Penge

I Ørslev, hvor Vilh. Beck overtog det velaflagte embede i 1874, var gæstfriheden i »Becks Kro«²² legendarisk. Der var otte gæsteværelser og ofte op til 30 overnattende gæster foruden utallige søndagsgæster, som kom for at høre Vilh. Beck og som alle blev trakteret i det mindste med kaffe. Dette var en »betydelig repræsentativ selskabelighed«,²³ men ikke i gængs forstand. Kernetropperne udgjordes af folk som

»Skræder-Hans«, der var fattig, invalid og drikkfældig,²⁴ og andre sognebørn samt ofte for familien ganske ubekendte tilrejsende, inkl. mærkelige damer fra Jylland;²⁵ »... hver en Sjæl skal være velkommen derinde, ligemeget hvo du er, ligemeget om du er Fattiglem eller Herremand, ligemeget om du er Tjenestetyende eller Husbonde, naar du bare har Hjertet med«. ²⁶

Selv om gæsterne ikke alle var standspersoner, var gæstfriheden be- kostelig,²⁷ og omsætningen i præstegården i Ørslev var betydelig. Vilh. Becks årsindkomst var meget stor og kan anslås til ca. 20.000 kr. årligt,²⁸ hvoraf 10.000 kr. fra embedet og 3.000 kr. som årlig gave fra Indre Mission til kurophold i Karlsbad, hvor han dog naturligvis arbejdede flittigt samtidig. Men det er helt misvisende at udlægge det sådan, at han »havde en udpræget sans for at få del i denne verdens materielle goder«, ²⁹ og at *Indre Missions Tidende* blev ham »en ikke ringe personlig indtægtskilde«. ³⁰ For at vurdere det spørgsmål må man se på, hvad pengene blev brugt til.

Der blev ikke levet vellevnet i Ørslev, men der var allerede i samtiden rygter i den retning,³¹ og der spistes sjællandsk bondekost med øllebrød og spegesild til morgenmad. Vilh. Beck »elskede vandgrød og var ikke til det fremmede« (p 180).³² Foranlediget af rygterne om umådehold skrev Vilh. Beck: »Lægerne have raadet mig til at drikke Vin hver Dag, men – jeg gjør det ikke, fordi jeg ikke kan lide at sidde ene ved Bordet og drikke Vin, og da mit Bord omtrent dagligt er fuld af Gjæster, vilde jeg inden et Aars Forløb spille Fallit, dersom der skulde skjænkes Vin Bordet rundt. Jeg har aldrig haft mere i Indtægt end 'lige til Øllet', som man siger, og det drikker jeg forresten heller ikke«. ³³ Det mest vilde i Ørslev var, at Vilh. Beck var »godt kørende«, med »fire gode Vogne« og syv heste på stalden, deriblandt gode køreheste, samt »Hans Kusk« til at køre.³⁴ Men der var også en praktisk begrundelse, nemlig det hyppige transportbehov de ti km mellem Ørslev og Slagelse i forbindelse med rejserne og gæsterne.

Der blev heller ikke puget kapital sammen. Da sønnen Filip blev kappellan og forpagter for Vilh. Beck i 1896,³⁵ konstaterede han angiveligt en gæld på 10.000 kr. til købmænd i Slagelse, men det lykkedes at gøre Vilh. Beck gældfri, inden han døde.³⁶ Vilh. Beck brugte alle sine penge foruden alle sine kræfter i missionens tjeneste. Når EC skriver, at »han var ikke alene god til at samle penge ind til Missionen, men glemte heller ikke sig selv« (p 245), får han skrevet det modsatte af sandheden, for at glemme sig selv var præcis, hvad Vilh. Beck gjorde. Men det er rigtigt, at han var god til at samle penge ind til missionen, og ved skovmøderne samledes der ind i hans overfrakke.³⁷

Magtbrynde og idealisme

Og selv om Vilh. Beck i en vis forstand opnåede magt og ære, er det forfejlet at gøre det til drivkraften. Det begyndte ved mødet i Stenlille den 13. september 1861. Fra denne dag blev Vilh. Beck Indre Missions høvding. Nu er det jo relativt sjældent, at magtelitens folk sætter hinanden stævne i Stenlille, og ens anelser bekræftes, når man ser på deltagerkredsen. Det var en beskeden, skrantende forening af beskedne mennesker. Det er ubegribeligt, hvordan den myte kunne slå an, at Vilh. Beck foranstaltede et »regulært kup«,³⁸ som »med metoder, der minder stærkt om et totalitært statskup«³⁹ »ikke er set frækkere og mere durkdrevent gennemført«.⁴⁰ Den stammer fra Morten Pontoppidan,⁴¹ og den blev gentaget i forstærket form og forsøgt seriøst underbygget i 1950'erne af P.G. Lindhardt,⁴² som EC er meget påvirket af, ligesom han er af Freud. Men myten er blevet effektivt gendrevet, for, som EC også anfører, »der var intet at kuppe« (p 83).⁴³

På samme måde er det ganske forfejlet at gøre viljen til magt til ledemotivet for store revolutionære som fx Lenin.⁴⁴ Med sin udmærkede begavelse, sin energi og sin disciplin syntes Lenin forudbestemt til at indtage en fremtrædende plads i sit samfund. Han stammede fra den velstillede provinsmiddelklasse, fik en god uddannelse, havde tilmed adelig rang og havde altså muligheder for at tilkæmpe sig en gunstig position i zarens Rusland, hvor det trods alt var muligt at udnytte dygtighed og flid. Dog, i stedet for at kæmpe for sin egen fremgang i samfundet, som det var, gjorde Lenin noget andet, som fortjener beundring: Han tog parti for underklassen, og det sætter et meget afgørende skel. Han tog den fulde personlige konsekvens af det uden udsigt til andet end fængsel, landflygtighed og forsmædelig død.

Magtmennesker er karakteriseret ved, at trangen til selvhævdelse, deres *Geltungsbedürfnis*,⁴⁵ overskygger alle saglige og ideelle interesser og motiver, og at de derfor bruger usaglige midler, først og fremmest alliancer og gensidige tjenester med dem, der har magten, altså opportunisme og hykleri. Quid pro quo er deres livsfilosofi. Vilh. Beck var helt anderledes; hans motto var »Så længe, jeg lever, vil jeg gale« – som morgenhanen, der vækker »de Sovende til nyt Liv«.⁴⁶

At ECs tese om, at Vilh. Beck »tidligt forskrev sig til magten og hvad dens var« (p 263), accepteres så beredvilligt trods den manglende dokumentation, jf. anmeldelserne,⁴⁷ skyldes formentlig den generelle erfaring, at rene idealister som regel, når idealismen har sejret, forvandles til rene magtuhyrer. Men reglen har undtagelser, og det må dokumenteres i hvert enkelt tilfælde. Vilh. Beck er atypisk som magtmenneske på grund af sin uophørlige arbejdsomhed med selve sagen og sin mangel

på personlig forfængelighed. Begge disse egenskaber udmærker også Lenin, hvis hensynsløse ugerninger fandt sted, mens bolsjevikkerne var i krig med lige så hensynsløse modstandere, og som nåede at blive syg og dø, inden bolsjevikkerne fik konsolideret deres magt.

Den »magtdæmon, der får Vilhelm Beck til at skrotte gamle venner«,⁴⁸ er frit opfundet. EC tolker alle meningsforskelle som udtryk for, at Vilh. Beck »ofrede ... sine gamle venner på magtens alter« (p 141), og gør meget ud af konflikterne med Jens Larsen 1861 (pp 75-81),⁴⁹ Jens Dyrholm 1866 (p 103, 170),⁵⁰ Otto Lawaetz 1870 (p 133),⁵¹ Johs. Clausen 1872 (p 136-142),⁵² Knud Hansen 1886 (p 176) og Jens Th. Løgstrup 1898, som Vilh. Beck angiveligt »forsøgte at knuse« (pp 221, 224-229).⁵³

Det kan måske være svært at forstå, men det er faktisk muligt at være voldsomt uenige i en sag af ideelle grunde uden noget magtslagsmål, endsige personligt nid.⁵⁴ Forholdet til ungdomsvennen Johs. Clausen er betegnende; deres veje skiltes i religiøse spørgsmål, og Johs. Clausen forlod Indre Missions bestyrelse, men der var ikke, som EC antyder (pp 141), noget brud, deres venskab bestod, og Johs. Clausen var altid med til de mange familie- og andre fester i Ørslev, var præst ved altergangen på sølvbryllupsdagen i 1885⁵⁵ og besøgte Vilh. Beck under sygelejet i 1901 (p 254). »Tak for de mange Aars Venskab«, skrev Vilh. Beck i et afskedsbrev i september 1901.⁵⁶

Det samme gælder den velhavende Vigo Lund, som bl.a. inviterede Vilh. Beck på en større udlandsrejse til Frankrig og Italien (pp 177-182); ham forbød Vilh. Beck at tale i missionshusene, da hans synspunkter om fuldkommenhedslæren kom i strid med Indre Missions (dvs. folkekirken) grundlæggende lære (pp 214, 219).⁵⁷

Det er helt afgørende at sondre mellem magten som middel og magten som mål i sig selv. For Vilh. Beck såvel som for Lenin var magten et middel. Det giver ingen mening at anskue hverken Lenins eller Vilh. Becks liv som drevet af magtbrynde. At arbejde i Indre Mission var i denne henseende fuldstændig udsigtsløst i 1861. Vilh. Beck var ikke et magtmenneske, der brugte sin tid på at intrigere og koste rundt med andre. Han sled og slæbte med selve sagen: møder, prædikener, redaktions- og skribentvirksomhed foruden samtaler i det uendelige,⁵⁸ undtagen når han var på rejse, hvor han gerne ville være alene for at kunne arbejde i fred og derfor helst rejste med bumletog. Og det var denne uvurderlige indsats for sagen, ikke opportunisme og hyckleri,⁵⁹ der gav hans stemme så stor vægt i Indre Mission. Det eneste rimelige og sammenhængende perspektiv er, at Vilh. Beck arbejdede utrætteligt og idealistisk for sin sag. Derved ligner han Lenin, men også kun derved,

for man har aldrig hørt om noget hyggeligt, humoristisk eller kristeligt ved Lenin. Den respekt skylder man dem, hvad enten man kan lide sagen eller ej.

Hvis magten var målet, var der for begges vedkommende tale om, hvad man må kalde en dristig satsning. Vilh. Beck havde jo også helt andre muligheder – selv om EC af uransagelige grunde mener at kunne fastslå det modsatte (p 71) – end at vie sit liv til Indre Mission i 1861, fx indenfor politik, hvor der blev bejlet kraftigt til ham på grund af hans oratoriske begavelse, både fra højre og venstre.⁶⁰ Han kunne også have holdt sig til den slagne, kirkelige vej. Indre Mission blev efterhånden en magtfaktor i samfundet,⁶¹ og mange af de ledende modtog udnævnelser som provster og biskopper foruden talrige ordener, men ikke Vilh. Beck, som aldrig bar andet end en rose i knaphullet.

Det blev dog besluttet, at Vilh. Beck skulle dekoreres med kommandørkorset af kultusministeren i egen person på sin halvfjerdsårsdag i 1899. Men det forpurrede Vilh. Beck selv ved som sædvanlig at gale op, denne gang med en voldsom anklage mod ministeriet og biskopperne bl.a. for at diskriminere mod missionske præster ved ansættelser (pp 238-239).⁶² Heller ikke dette harmonerer med ECs tese om »jag efter ære og magt« (p 192). P.G. Lindhardt mener, at »Beck var helt ude i det utilregnelige«, når han kunne finde på at angribe kirkens embedsmænd.⁶³

Vilh. Beck lærte aldrig »at spille magtens melodier« (p 236), som er ganske anderledes. De er høflige og upålidelige, siger ikke deres ærlige mening om noget som helst, bruger ikke direkte udtryk endsige skældsord, undtagen når det tjener et formål, og sætter de fornødne knive i ryggen på folk med et affabelt smil.

Seksualitet og familie

Men Vilh. Beck blev ikke »en gammel, bitter mand«, som EC hævder (p 236). EC mener også, at han blev »en gammel, sjofel mand«, ligesom han havde »slibrige tanker« som ung (p 65), med den begrundelse, at balletdanserinder efter Vilh. Becks mening havde for lidt tøj på (pp 179, 236-237). Ja, sjofel, det kan EC minsandten selv være, og han er overbevist om, at Indre Missions kamp mod »synd og utugt« var hykleri, for det »gav ikke alene et godt gys, men skæppede også godt i indsamlingsbøssen« (pp 162-164).⁶⁴

Vilh. Becks erindringer bærer intet præg af hverken bitterhed eller sjofelhed. Blandt de fem typer, hvori Georg Brandes inddeler store ånders selvbiografier, falder Vilh. Becks erindringer i samme gruppe som

Augustins *Bekendelser*, hvor mønstret er: »Saa vildfarende var jeg; saaledes blev jeg omvendt«,⁶⁵ Men formatet er unægtelig mindre. Mens Augustin i ni år var vildledt af manikæisme,⁶⁶ havde Vilh. Beck følt sig »meget tiltrukken af den grundtvigske Retning«,⁶⁷ Hans udskjelser i ungdommen står heller ikke mål med Augustins, men hans hjerte var uroligt.⁶⁸ Som ung fandt han troen uforenelig med fornuften; han var »Kristusforagter og Spotter«,⁶⁹ indtil »min himmelske Konge ... lagde Troen paa min korsfæstede Frelser ind i mit Bryst« (p 239);⁷⁰ han frastødtes ligesom Kierkegaard af hykleriet indenfor kirken, og han var fast læser af »Øieblikket«. ⁷¹ Han kunne ikke tænke sig at blive præst, men blev nødet af familien til at blive kapellan for faderen, der var blevet for svækket til at passe sit embede. På samme måde kom han ind i Indre Mission på andres initiativ, men hans tro modnedes, og han blev lykkelig for begge dele, som han anså for styrelser ovenfra.⁷²

Vilh. Beck var ikke en tåresøn som Augustin,⁷³ der drev sin mor, den fromme Monnica, til fortvivlelse, men havde et smukt forhold til forældrene,⁷⁴ hvilket ikke var nogen selvfølge, dengang så lidt som nu. Han ville gerne glæde faderen, der var ambitiøs på sin begavede søns vegne, ligesom Augustins far var, og misfornøjet med, at Vilh. Beck kun fik andenkarakter ved optagelsesprøven til universitetet. Han lovede derpå sig selv at tage alle senere eksaminer med førstekarakter, hvilket også lykkedes, med undtagelse af homiletikum, dvs. prøven i at prædike, hvor han dog revancherede sig grundigt siden.⁷⁵ ECs påstand om et modsætningsforhold til faderen og en trang til at »overtrumfe« og »ramme« ham er grundløs (pp 28-29, 61).⁷⁶ Om forholdet til moderen, som boede sammen med Nina og Vilh. Beck i 17 år efter faderens død, skriver EC: »Én gang mors dreng. Altid mors dreng« (p 181).

Ægteskabet med Nina Beck var meget lykkeligt, og EC omtaler også det inderlige forhold mellem ægtefællerne, bl.a. i forbindelse med brylluppet, som stod i Slesvig by, hvor »de gik ind til hinandens glæde, og den var stor« (p 72). Vilh. Beck formåede at udtrykke sig uden den slags til blasfemi grænsende platheder,⁷⁷ bl.a. ved brylluppet, hvor han præsterede dels at komme en time for sent, dels at falde i søvn under middagen. Årsagen var flere døgns uafbrudt rejse i meget strengt vintervejr med istransport og snefog. Således foranlediget bemærkede én af brudens slægtninge: »Hvis du havde spurgt mig til Raads, Nina, var du ikke blevet Præstekone, dertil er du alt for munter«. Vilh. Beck var imidlertid vågnet op og gjorde opmærksom på, at »en tilfrossen Beck kan ogsaa tø op«. ⁷⁸

Det er helt forkert, når EC skriver, at de hellige »hadede det seksuelle, men det forhindrede dem nu ikke i at sætte børn i verden«. ⁷⁹ Men de

sondrede mellem kærlighed og utugt. Tværtimod var venskabet og kærligheden mellem de hellige og deres megen talen herom præget af en inderlighed, som kan siges at være beslægtet med det erotiske.

EC er af den formening, at Vilh. Becks ildhu som forkynnder skyldtes undertrykt seksualitet i forlovelsestiden, »for ingen energikilde er mægtigere end behersket og afledet lidenskab« (p 66). Hans forkyndelse blev dog ikke mindre brændende efter ægteskabets indgåelse.

Forkyndelse

Hvis man er neutral overfor Vilh. Becks budskab – hvilket slet ikke er i Vilh. Becks ånd; han ville snarere sige: »Gid du var kold eller varm. Derfor, fordi du er lunken og hverken varm eller kold, har jeg i sinde at udspy dig af min mund« (Åb. 3,15-16) – så kan man uforstyrret glæde sig over hans flydende og opfindsomme sprog, hans stilistiske træfsikkerhed og hans gennemkomponerede brug af billeder,⁸⁰ fx i en prædiken⁸¹ over Joh. 2,1-12 om brylluppet i Kana, hvor den bedste vin jo blev stillet frem til sidst. Efter at have udlagt forvandlingen af vand til vin, det første mirakel, som et tegn på, at Jesus »er kommen for at forvandle Alting hernede«, formulerer Vilh. Beck sit tema: »Hvorledes Jesus forvandler Ægteskabet«. Først formaner de, som tror, at ægteskabet kan leve af det, de kalder den gode vin, hvad enten det er »Horeriets Vin, Utugtens Vin« eller »det, som i Verdens Sprog kaldes et godt Parti«. Derpå advares de, som mener, at den første kærlighed er den gode vin (foruden dem, som mener, at troende kan gifte sig helt uden kærlighed),⁸² for den kan slippe op. »Da skulle vi sige til hverandre, hvad Maria sagde til Tjenerne ved Brylluppet i Kana: gør, hvad Jesus siger!«; vi skal »lade Kristi ord bo rigelig iblandt os« (Kol. 3,16). Derfor undsiges ægteskaber mellem troende og vantro som »Djævelens Fæstning«. Vilh. Beck nævner nogle velvalgte Jesusord, bl.a. »saligt er det at give hellere end at tage« (Ap.g. 20,35), på det, »at vi tage Alting af Naade, tage Alt, hvad vi have i Livet, som en Naadegave fra Herren, som vi sige Tak for, og som vi ere glade ved«. Og »det erfare alle troende Ægtefolk, at det er saadan, at det bliver til Kjærlighed og til en Kjærlighed, der er bedre end den første, vi begyndte med. Forklare det, Venner, det kan jeg ikke, men jeg kan beskrive lidt deraf ...«.

Et andet eksempel er en prædiken⁸³ over Mat. 8,23-27 (Jesus stiller stormen på søen), hvor temaet er »Kan du taale Stormen?« og hvor han indfletter en oplevelse efter et missionsmøde i Stokkeby på Ærø. Da han blev sejlet tilbage til Fyn, blev det en slem storm. »Jeg havde aldrig i mine Dage troet, at det kunde se saadan ud paa Søen, og aldrig i mine

Dage troet det muligt, at et saa lille Skib kunde sejle i en saadan Storm og i saadanne Bølger. Saa paa en Gang styrtede Storsejlet ned...«, men den gamle, naturligvis troende, skipper bevarede roen og befalede Vilh. Beck at tage roret, mens han selv forsøgte at sætte sejlet. Det får Vilh. Beck meget ud af; bl.a. fik han besked på at holde stævnen op imod de store søer: »naar Du ser dine gamle Fristelser komme rigtig skummen- de imod Dig, saa skal Du gaa lige imod dem, Kjære; saadan skal der styres, saa gaa vi ikke til Bunds.«

Vilh. Beck var ikke nogen køligt intellektuel taler; han var ikke kede- lig at høre på⁸⁴ og brugte ikke åndrige citater i sine prædikener, kun en sjælden gang Luther og Augustin.⁸⁵ Han var noget mere, nemlig en ori- ginal ånd og en levende og varmhjertet fortæller med udpræget digte- risk fantasi og tendens til sammenlignende billeddannelse i ubevogtede øjeblikke. Politikens nekrolog⁸⁶ kaldte ham plat, men Politiken var i krig med Indre Mission (p 168); Vilh. Beck formåede at holde godt klar såvel af det platte, som af det vample og det sentimentale og undgik og- så brug af skræmmemidler (p 138).⁸⁷ Han kunne vække folkets lydhør- hed, både hos de dannede og hos dem uden forudsætninger,⁸⁸ med sine egne ord i prædikener, der altid varede mindst én time, ofte to, og ved særlige lejligheder op til tre timer, som fx juleaften. Tilmed kom han of- te meget for sent til gudstjenesterne.⁸⁹

Han havde også en smuk sangstemme, og når han som ung sang sal- merne for til bibellæsningerne søndag eftermiddag sammen med ven- nen Johs. Clausen, ofte tostømmigt, så forstår man, at det har været be- tagende for de vestsjællandske bønder og ikke mindst bønderkoner, så man må misunde dem 140 år efter.⁹⁰

EC går i en stor bue udenom det vigtigste ved og for Vilh. Beck, nemlig hvad han sagde og hvad han troede. Når EC citerer Vilh. Beck, er formålet altid mistæneliggørelse, aldrig forståelse af, hvordan hans forkyndelse kunne vække og opbygge så mange. Heller ikke hans vid og lune ofrer EC megen opmærksomhed, og emnet taget i betragtning er bogen forbløffende humørforladt, bortset fra nogle grinagtige formu- leringer angående forholdet mellem tro og videnskabelig erkendelse, hvor EC skriver om »sandsynlighedsberegningen, der kunne sætte tal på enhver risikos sande størrelse« og om videnskabens giganter, bl.a. Kopernikus og Darwin, hvoriblandt Freud indlemmes og hævdes »at affyre det største grundskud af dem alle« (pp 184-185).

Hans vid citeres stort set ikke, bortset fra enkelte eksempler ofte af de mere polemiske og plumpe (pp 219, 242, 254), og det er en skam. Ud- over at gøre billedet af Vilh. Beck mere sandfærdigt, ville Vilh. Becks vid og hans eminente prosa have oplevet ECs bog betydeligt. End ikke

den bevingede replik om lammestegen nævnes; den faldt, da nogle af de hellige fik skrupler over at få serveret en fornem middag, hvilket udløste gnisten hos Vilh. Beck: »Hvorfor skal de ugudelige have al Lammestegen?«. Den tillægges i hvert fald hårdnakket Vilh. Beck, selv om han selv erklærede, at »den Lammesteg ... ikke er fra mit Faarehus« (jf. Joh. 10,16).⁹¹

Tro

Det mest oprørende ved ECs bog er, at den bestrider Vilh. Becks oprigtighed i hans tro, som reduceres til »maske« (p 65) og til et middel for magtstræb ud fra en urimelig teori om »den indre og den ydre Vilhelm« (pp 36, 61-69),⁹² sådan lidt i stil med den missionske pastor Nørregaard-Olsen hos Hans Scherfig: »— Og tror og tror? ... Naturligvis tror jeg ikke bogstaveligt på det alt sammen ... Men for alle de små derude i mit sogn, for de svage i ånden er religionen en uvurderlig trøst ... Den er ikke for dig og mig. Men den er nødvendig for alle de fattige i ånden«.⁹³

EC betvivler ligesom Jeppe Aakjær⁹⁴ og P.G. Lindhardt⁹⁵ alvoren i hans omvendelse i 1859 (p 71) samlet i erkendelsen »Kun af Naade! Det er Summen af hele Kristendommen i Stort og Smaat«.⁹⁶ EC mener også, at han »føjte sig svigtet af Gud« (p 253). Igen får EC drejet det i retning af opportunisme, når han »i forholdet til Gud« beskriver Vilh. Beck som »en underdanig hofmand« (p 152, jf. p 35). I det hele taget mener EC om de hellige, at »det med Bibelen spillede sikkert en underordnet rolle« (p 234). ECs opfattelse er usandsynlig; man kan ikke prædike som Vilh. Beck i timevis hver eneste dag, uge efter uge, i mere end 40 år uden at mene det alvorligt – tilmed med en halslidelse, som gjorde det besværligt for ham at tale.⁹⁷ En sådan tiltro til hykleriet som livsform er trods alt urimelig. Men den genfindes hos P.G. Lindhardt, som også fremstiller Vilh. Becks forkyndelse og »antigrundtvigianisme« som udtryk for »en habil strategs« »psykologiske felttogsforberedelse« for »at erobre Danmark«.⁹⁸

Så ramte Georg Brandes anderledes i plet, da Edvard Brandes spurgte ham, om han ikke skulle op og sige noget, da Vilh. Beck havde holdt foredrag i Studenterforeningen. Men Georg Brandes gik fra mødet med bemærkningen: »Nej, den mand tror jo på, hvad han siger«.⁹⁹

Hvad han troede, var, at mennesker er syndige og kan frelses, men kun gennem troen på deres frelser.¹⁰⁰ Man må medgive, at der et vist belæg for denne opfattelse i Skriften, fx Mat. 13,24-30,36-43 (lignelsen om klinten og hveden). Denne alvorlige tro gav den indremissionske præst Carl Moe også udtryk for ved begravelsen efter den frygtelige

ulykke i Harboøre i november 1893, hvor seksogtyve fiskere druknede, hvorved mange forargedes, ikke i Harboøre, men i det øvrige land, navnlig i de københavnske aviser (199-207).¹⁰¹

Vilh. Beck forsvarede Carl Moe og stod skarpt overfor den liberal-teologiske, humanistisk farvede forkyndelse af alles endelige frelse, og dette var genstand for intens debat gennem hele anden halvdel af det 19. århundrede.¹⁰² Han havde ikke meget til overs for grundtvigianernes talen om frelse gennem omvendelse efter døden (p 94-95),¹⁰³ og det er måske baggrunden for hans svar på spørgsmålet, om der slet ikke fandtes nogen grundtvigianere i hans sogn? »Jeg har to«, lød svaret, »mine Tørveæltmaskiner nede i Mosen«. ¹⁰⁴ I øvrigt regnede Vilh. Beck grundtvigianerne med til den levende del af folkekirken, og bruddet med dem fra 1869 og frem var ikke særlig skarpt.¹⁰⁵

Vilh. Beck var fast forankret i folkekirkens lære; han lagde afgørenden vægt på sakramenterne, på samarbejdet med lægfolk og på præsteembedet, idet lægfolk kunne vidne og forkynde, men ikke forvalte sakramenterne.¹⁰⁶ Han forsøgte at dæmme op for udskjelser og sektetisme blandt de hellige; således tog han afstand fra fuldkommenheds-læren, dvs. at de troende kunne nå et liv fri for synd, selv om nogle af hans egne udtalelser var blevet taget til indtægt for den.¹⁰⁷ Som sædvanlig tolker EC Vilh. Becks synspunkter som udtryk for opportuniste og magtstræb (p 220).

Med denne tro i dyb og inderlig form bliver alt andet af sekundær betydning. Som den gamle Nina Beck – der havde ti børn,¹⁰⁸ hvoraf seks levede, samt en plejesøn, som Vilh. Beck havde med hjem fra en af sin missionsrejser – sagde: »Hvad det timelige angaar, bekymrer jeg mig ikke, blot Jesus maa faa dem alle sammen«. Og det giver også sammenhæng i Vilh. Becks holdning til demokrati og politik.

Demokrati

Vilh. Beck var ikke modstander af politisk demokrati, men han var heller ikke begejstret for det (p 39), og han satte kirkeligt demokrati i forbindelse med Antikrist;¹⁰⁹ han accepterede 1849-grundloven, bl.a. fordi den gav Indre Mission talefrihed, og var i det hele taget ingen omstyrter af autoriteterne,¹¹⁰ heller ikke de kirkelige eller de teologiske, selv om han følte sig nødsaget til at belære dem, når de kom på afveje.¹¹¹ Og her var missionshusene ifølge EC velegnede som »magtmiddel« (p 247).¹¹²

Hvad forkyndelsen angår, var Vilh. Beck af en præst at være faktisk særdeles demokratisk. Man skal ikke glemme, at hans kongstanke var samarbejdet mellem »troende Præster og troende Lægfolk« i forkyndel-

sen¹¹³ – vel at mærke med det formål »at bevare og belive Folkekirken«,¹¹⁴ – hvilket betegner et demokratisk brud med den gamle kirkelige praksis, at lægfolk ikke offentligt må forkynde ordet.¹¹⁵ Indre Mission var i mange henseender meget decentralt og dermed demokratisk organiseret, idet missionshusene blev opført på rent lokalt initiativ og derpå tilskødet Indre Mission, ligesom også afholdelse af møder foregik lokalt med et stort virkefelt for lægmænd.¹¹⁶ Indre Mission var også demokratisk på det afgørende punkt, at den aldrig var skattefinansieret; økonomiens grundlag var frivillige gaver, og man kunne let komme ud, idet man overhovedet ikke kunne melde sig ind. Mere decentralt og markedsstyret kan det næsten ikke blive (jf. p 175).

Men forvaltningen af de meget betydelige beløb, herunder ansættelse og aflønning af indremissionærer, var absolut udemokratisk, idet den efter mødet i Stenlille i 1861 blev varetaget af en selvsupplerende bestyrelse med et flertal af præster.¹¹⁷ Begrundelsen var, at lægmandsforkyndelse forudsatte gejstligt tilsyn – ligesom biskopperne fører tilsyn med præsterne, idet der jo heller ikke er demokrati i trosspørgsmål i folkekirken – hvis man skulle gøre sig håb om at kanalisere tendenser til »sværmeri« ind i folkekirken, hvilket lykkedes, og det anses for Indre Missions og ikke mindst Vilh. Becks store fortjeneste.¹¹⁸ Ikke desto mindre mener EC, at Vilh. Beck på den måde blev skyld i »de stadig mere tomme kirker« (pp 12, 169, 207, 263) i det efterfølgende århundrede; i så fald skulle man jo forvente, at i de sogne, hvor Indre Missions vækkelse var stærkest, skulle kirkegangen i nutiden være svagest, men hvis der er en sammenhæng, er det snarere den omvendte.¹¹⁹

En sådan ledelsesform er unægtelig farlig, men for Indre Mission lykkedes det med et minimum af konflikter, fordi Vilh. Beck var en både afholdt og umådelig respekteret »høvding«, og »de, der kendte ham bedst, holdt mest af ham«. ¹²⁰ For indremissionærerne var han en stor inspirator og et stort forbillede, men han bestræbte sig på at undgå ensretning.¹²¹ Han styrede »som min Kusk; hans Tømme ligger som Silke på Hestenes Rygge, men de ligger faste i hans Haand«, ¹²² dvs. Vilh. Becks, men han var samtidig selv spændt for som den mest udholdende af alle arbejdshestene. Der var stridigheder både inden for Indre Mission, hvor nogle af indremissionærerne ved et par lejligheder forsøgte at ændre på styreformen, og udadtil med myndigheder, teologer og præster, og Vilh. Beck var særdeles polemisk, selv om han var mild på tomandshånd (p 36). ¹²³ Ifølge EC elskede Vilh. Beck at strides¹²⁴. Han var »en kriger« (p 151), og »den ånd, han havde stiftet forbund med, var uden kærlighed« og »skabte splid« (p 84).

At der var konflikter i løbet af 40 år, er ikke så underligt. De største var »lægmandsoprøret« i 1876, »kolportøroprøret« i 1880 og »den Thy-ske krig« i 1881,¹²⁵ som bl.a. førte til, at hver enkelt indremissionær blev underlagt tilsyn af en præst, en såkaldt »missionærprovst« (pp 170-174).¹²⁶

Det mærkelige er, at konflikterne var så få og relativt små og at det meste af tiden og kræfterne gik med selve arbejdet, dvs. forkyndelsen. Den værste trussel, Vilh. Beck kunne fremsætte, var, at han ville gå af som formand. Det var en alvorlig, men jo ikke nogen »despotisk« (p 260) trussel.

Religiøse tvistigheder er anderledes end fx uenighed i en grundejerforening om datoen for sommerfesten. De egner sig i princippet overhovedet ikke til demokratisk afgørelse, fordi der er noget, som er rigtigt, og noget, som er forkert. I den forstand ligner de saglige spørgsmål – om et bilhjul er afbalanceret eller en talfølge er konvergent, kan nu engang ikke afgøres ved demokratisk afstemning. Men sandhedskriteriet er et andet, nemlig den vedtagne lære, i sidste ende Bibelen. »Læren om det almindelige præstedømme har ikke noget med demokrati at gøre«. ¹²⁷

Holdningen var, at der findes én sandhed og én prøvesten, nemlig Bibelen, hvis ord skal udlægges af sagkyndige, dvs. præster. »Da Gud vilde oprette sit Rige her paa Jorden, sendte han ikke en Rigsdag af Engle herved, men Han sendte sin Søn som Enevoldskonge over sit Folk«. ¹²⁸ Det giver en uhyggelig magt over mennesker at kunne forordne dem belønning eller det modsatte i det hinsidige. En sådan magt havde Vilh. Beck som få, men intet tyder på, at han brugte eller misbrugte den ud fra andet end oprigtighed og ædle motiver; det modsatte insinueres uaf-ladeligt af EC, som kun kan omtale Vilh. Becks »ædle motiver« i gåseøjne (p 241).

Kultur

Vilh. Beck repræsenterede ofte besindigheden i Indre Mission, således i sin holdning til kortspil, dans, alkohol og pynteligt tøj, hvor han ikke var så fordømmende, som nogle af vennerne kunne ønske, og han skal bl.a. have sagt, at »Klør Knægt har aldrig gjort en kat fortræd; han er bare kommet i dårligt selskab«. ¹²⁹

EC hævder, at Indre Missions venner »hadede åbenlyst demokratiet, og alt hvad der gik under navnet kultur«, ¹³⁰ men det er urimeligt. De var pæne og borgerlige samfundsstøtter, som man var dengang. At karakterisere Vilh. Beck som kulturforagter (pp 237-238) er også for firkant-

tet;¹³¹ fx holdt han af Shakespeare »hvorfors jeg aldrig har kunnet for-dømme Theatret«. ¹³² På sine ældre dage udgav han i en årrække *Illustreret Ugeblad* med lødig, men verdslig læsning, hvilket mange af Indre Missions venner var uforstående overfor. ¹³³ Han holdt også af musik, navnlig kirkemusik, og var ihærdig i bestræbelserne på at få anskaffet et godt orgel til kirken i Ørslev. Det er vel også en slags kultur – ligesom Bibelen og salmebogen.

EC ser Vilh. Becks afvisning af den videnskabelige bibelkritik som udtryk for »lefleri« for underklassens åndsformørkelse (p 236), selv om den jo var »en dyb Samvittighedssag«, ¹³⁴ og som udtryk for, at »autoritet måtte ikke betvivles« (p 260), hvorfra der ifølge EC går en lige linje til rædsler på Indre Missions børnehjem som beskrevet af Knuth Becker og Peter Sabroe (pp 260-261). Men EC anfører, at Vilh. Beck aldrig slog børnene, heller ikke i tiden som lærer i Kalundborg (pp 33, 53). Det er nu ikke helt rigtigt, for der fandtes faktisk et ris i præstegården, men brutal var Vilh. Beck ikke. ¹³⁵

Politik

I sine holdninger til autoriteter, demokrati og politik var Vilh. Beck præget af sin tid, og man må se dem i lys heraf, hvis man vil forstå dem. Politisk var Vilh. Beck formentlig højretilhænger, som EC og andre fastslår; ¹³⁶ han stemte dog overhovedet ikke ved valgene og var helst bortrejst. Han følte lige stor lede ved alle partierne, ¹³⁷ undtagen socialisterne, som han fordømte »som en Forløber for Antikrist« (p 150). ¹³⁸ Hans holdning til demokrati var ikke anderledes end andre samfundsstøtters på den tid, for hvem begrebet demokrati havde pejorativ betydning og nærmest var synonymt med pøbelvælde. Det samme gælder hans holdning til socialismen, men det bruger EC otte sider (pp 154-161) samt bogens længste citat (fra Socialisten, 1871) på at dokumentere. Vilh. Beck mente, at de velstående selv med deres uret overfor de fattige var skyld i socialismens angreb, men han mente ikke, at Indre Mission burde befatte sig hermed, idet de helliges »alt mit er dit« er noget helt andet end socialisternes »alt dit er mit« (p 158). ¹³⁹ I det daglige liv i præstegården nedbrød han de sociale skel, og indremissionærerne færdedes med sindsro i de særdeles fornemme kredse, hvor de også fik venner. Om den navnkundige Anders Stubkjær fortælles, at han under en middag på et af de sydsjællandske adelsgodser begyndte at drikke af vandet i skylleskålen, og da en tjener diskret gjorde ham opmærksom på dette faux pas, svarede han højt og tydeligt på klingende jysk: »A takker for god underretning«. Adspurg, om han helst ville undvære vin

og drikke vand i stedet, svarede han: »Nej tak, det kan A få hjemme hos Inger«. Det var ikke de sociale skel, men derimod skellet mellem troende og vantro, som var det afgørende.¹⁴⁰

Dette er også baggrunden for striden med Indre Mission i København om dens engagement i socialt arbejde. Vilh. Beck søgte med held at bekæmpe denne »gerningsmission«. Troen og »ordmissionen« skulle være eneføgende.¹⁴¹ EC vil ikke anerkende, at dette var en strid om overbevisning, ikke et udslag af magtkamp. »Diskussionen om forholdet mellem ordmission og gerningsmission ... var da heller aldrig hovedsagen. Det var derimod magten« (p 223). EC er også blind for, at der var en demokratisk begrundelse for Vilh. Becks indflydelse, fordi Indre Missions venner på landet ydede hovedparten af de økonomiske bidrag.

I det hele taget er det ECs tilbagevendende bebrejdelse mod Vilh. Beck, at han ikke hører efter vennerne, ikke tager ved lære, ikke indser og angre sine fejl. »Det var altid de andre, der var noget galt med« (p 195). Derfor »gik det støt tilbage og ned ad bakke for ham som menneske« (p 195). Men hvad der egentlig skulle angres, siger EC ikke noget konkret om.

Hovmod

Udover det påståede, helt generelle »jag efter ære og magt« (p 192) går bebrejdelsen vel især ud på, at »ydmyghed lærte han aldrig«,¹⁴² og det er jo rigtigt i den forstand, at han fuldt og fast mente, at han havde ret, at han, eller rettere sagt Bibelen, havde patent på sandheden, ellers ikke. Erindringerne er levende fortalt, har en vis saglig og tørt humoristisk karakter og bærer ikke præg af hovmod, men når tilhørerne bliver så mange, at de ikke kan rummes i kirkerne, men kun i fri luft ved skovmøder, så er det ikke realistisk at anse sig selv for mislykket som forkynder. »Ak ja, hvor har Hans Naade dog været stor imod mig i disse Aar! Saa meget har han brugt mig til! Saa megen Kraft har han lagt i et Menneskes, i en Synders Forkyndelse«. ¹⁴³

Efter en gudstjeneste sagde en deltager en gang til Vilh. Beck, at det havde været en vidunderlig prædiken, hvortil han svarede: »Jo, det har Satan allerede hvisket til mig«. ¹⁴⁴ I sit mindeord sagde stiftsprovst Fr. Zeuthen: »Verden troede, at Beck havde store Tanker om sig selv, men deri tog den Fejl«. ¹⁴⁵

EC skriver, at Nina og Vilh. Beck burde have fortolket det »som et budskab fra Herren om, at nu kunne det være nok med alt hans jag efter ære og magt« (p 192), da de i 1879 mistede en 14-årig søn, som døde af

difteritis og som havde været meget from allerede som barn.¹⁴⁶ »Naa, Herren, som sidder saa højt og ser saa langt, har vel nok set Noget, som det var nødvendigt at tage ham bort fra ... Deri fandt vore bedrøvede Hjerter Fred«,¹⁴⁷ »Vilhelm forstod det ikke« ifølge EC (p 192), men det gør til gengæld EC, der mener at anvende Vilh. Becks egen metode med sit gyselige svut. Uha, uha. Vilh. Beck tog faktisk afstand fra det synspunkt, at sygdom havde noget med tro og vantro at gøre,¹⁴⁸ og han var aldrig sentimental eller kvalmende. EC kunne måske have gavn af at supplere sin ivrige læsning af Freud (pp 71, 185) og P.G. Lindhardt med Storm P., fx følgende lille dialog:¹⁴⁹

- Jeg forstår ikke dette moderne maleri.
- Jamen, der er slet ikke noget at forstå.
- Nå, så kan jeg bedre forstå det.

Vilh. Beck var et af den slags mennesker – de er ikke så helt sjældne, fx blandt kunstnere – som har fået et ganske usædvanligt talent, som har en realistisk opfattelse heraf og er lykkelige over det, men som også opfatter det som en nådegave og en forpligtelse og sig selv som »et udvalgt redskab«, og som er ret uberørte af omverdenens hyldest, idet de lever og ånder for sagen. Det har intet med hovmod at gøre,¹⁵⁰ og det bør holdes dem til gode, hvis der er strejf af menneskelig forfængelighed i deres glæde ved at optræde. Vilh. Becks skriftord var 1. Kor. 15,10: »Af Guds Naade er jeg det, jeg er, og hans Naade imod mig har ikke været forgæves«. ¹⁵¹ Den slags mennesker har vi andre lov til at beriges af og beundre.

Biografier og myter

ECs biografi er ikke berigende, men nedslående, dels fordi der er så mange udokumenterede, subjektive vurderinger, dels fordi de er så ond-sindede. EC kan simpelt hen ikke fordrage Vilh. Beck. Sådan bør man ikke skrive biografier. Som opbyggelige modstykker kan fremhæves to efter min mening vellykkede biografier, nemlig Ebbe Reichs bog *Frederik* om Grundtvig fra 1972¹⁵² og Erland Porsmoses bog om maleren Johannes Larsen fra 1999.¹⁵³ De er begge båret af beundring for den store mand, men er ellers meget forskellige. Erland Porsmoses bog er afdæmpet, gennemført veldokumenteret og distanceret med forfatteren helt i baggrunden. Ebbe Reichs bog er fri fantasi ligesom ECs,¹⁵⁴ og ligesom EC er Ebbe Reich på fornavn med hovedpersonen. Men det går an, fordi grundholdningen er sympati og respekt, fordi skildringen har humor, fordi en så vældig skikkelse som Grundtvig må finde sig i at lægge ryg til lidt af hvert, og fordi det er relativt ligegyldigt for Grundt-

vigs eftermæle, hvad Ebbe Reich skriver eller ikke skriver. Det har Grundtvig selv sørget for med sit digterværk, hvorefter vi alle sammen kan større eller mindre dele udenad.

Som et tredje vellykket modstykke bør anføres årets anden udgivelse om Vilh. Beck, nemlig Kurt E. Larsens *Vilhelm Beck – missionspræsten* (Lohses Forlag 2001), selv om den mere har karakter af kirkehistorisk afhandling end af biografi. Den redegør indgående og veldokumenteret for Vilh. Becks religiøse, teologiske og kirkepolitiske opfattelser, men giver også nogle kortfattede, men saglige, biografiske oplysninger. I modsætning til ECs bog har den ikke haft anmeldernes bevågenhed.¹⁵⁵

Normalt må der stilles visse kvalitetskrav til biografier, og Vilh. Beck skylder man objektivitet og sandfærdighed. Men ECs bog er fyldt med insinuationer og perfide antydninger for ikke at sige »ondsindet sladder« (p 240).

Eksempelvis skriver EC, at Vilh. Beck anså pastor Rønne i Høve, som var formand for Indre Mission fra 1858 til 1881, for »et skvat« (p 80); han har kaldt ham for en »nathue«, før han lærte ham at kende i 1861, men det er jo noget helt andet, og samarbejdet foregik stort set gnidningsløst og venskabeligt.¹⁵⁶

Et andet eksempel er Vilh. Becks optræden i sagen om kritikken af præster og biskopper i 1900, som kostede Vilh. Beck det tiltænkte kommandørkors og som EC betegner som »ynkelig« (p 242). Men der er intet som helst ynkeligt hverken ved at rette en voldsom kritik mod den etablerede magt eller ved bagefter at gøre en form for afbigt, hvad Vilh. Beck blev tvunget til for at beholde sit embede.

I en overskrift påstår EC, at »Beck lyver« (p 224). Men Vilh. Beck var faktisk så intolerant overfor usandhed, at han afviste begrebet »en hvid løgn«. Der er heller ikke ringeste dokumentation for anklagen. Der anføres blot et citat fra et brev af Jens Th. Løgstrup, hvor denne hævder, at Vilh. Beck lyver om ham, men intet om, hvori det løgnagtige består eller overhovedet hvad det drejer sig om.

EC fremsætter en del bifaldsytringer, såsom »ægthed«, »hjerterens renhed«, »intelligens« (pp 51, 122), »dygtig og vidende« (p 225), nemlig som folie for Vilh. Becks mangel på samme, for det er påfaldende, at de altid er møntet på personer, som Vilh. Beck på en eller anden måde har haft et modsætningsforhold til (Jens Larsen, Pauline Worm, Jens Th. Løgstrup etc.). EC har simpelt hen intet godt at sige om Vilh. Beck.

Dette forvanskede billedes opståen og udbredelse kan følges tilbage i tiden. Der er visse tilløb hos Morten Pontoppidan i 1915,¹⁵⁷ og det skærpes af P.G. Lindhardt, der bl.a. finder Vilh. Beck »irriterende«, taler om

»totalitært statskup« i forbindelse med Stenlille-mødet i 1861 og kalder erindringerne for en »absolut ikke tilforladelig bog«. ¹⁵⁸ EC gentager flere steder den uspecificerede påstand om Vilh. Becks »upålidelighed« (pp 41, 52) og er i det hele taget meget præget af P.G. Lindhardts vurderinger, men videregiver dem i en mere hæmningsløs og unuanceret form, hvor Vilh. Beck sammenlignes »med tilhængerne af fortidens totalitære politiske systemer, fascisme, nazisme og kommunisme« (p 262) og med militant fundamentalisme, idet Indre Missions venner angiveligt »opfordrede alle til at gribe til våben for at følge deres førers blodbestænkede fane«. ¹⁵⁹

Problemet er, at læserne jo tror på, hvad EC skriver, især når det bliver gentaget i det uendelige, hvad man kan se af anmeldelserne, som går endnu videre end EC, nemlig helt over gevind. Her tegnes et billede af Vilh. Beck i generelle vendinger som: »Han vidste at tage sig betalt ... hykleriske komplimenter ... fingeret nationalfølelse ... ren opportunisme ... magtmenneske, der reagerede i trods og pur jalousi, ... bissemanerer«, ¹⁶⁰ »en slyngel for Herren«, ¹⁶¹ »... magtdæmon, der får Vilhelm Beck til at skrotte gamle venner ... lyve om andre ...«, ¹⁶² »idiot for Vorherre«, ¹⁶³ »et magtmenneske ... alene det golde begær efter personlig magt, der fører både manden og sagen lige durk ind i nederlaget«. ¹⁶⁴ Magt?, goldt?, nederlag? – hvor har de det fra? Den objektive sandhed er svær at fastslå, men dette her er altså i eklatant modstrid med den.

Navnlig Vilh. Becks sidste år, hvor han jo var mærket af alvorlig og smertefuld sygdom, er der en voldsom trang til at svælge i. P.G. Lindhardt skrev i 1951, at »I Becks sidste år syntes alt i en vis forstand at lykkes«. ¹⁶⁵ Det forbehold, som her anes, puster P.G. Lindhardt i 1958 op til, at han blev »irritabel og hysterisk«, og at »hans sidste år var ikke så lidt af en tragedie«. ¹⁶⁶ EC følger op med, at »der blev tomt omkring Vilhelm i disse år ... Hans omgang med Magtens Dæmon havde gjort ham til en ensom mand« (p 242, 253).

Og så anmeldelserne: »Som årene gik, mørknede det omkring ham. Vennerne holdt sig på afstand ... de sidste år henrandt i isolation og sygdom«, ¹⁶⁷ »... mere og mere ensom – ganske enkelt fordi han støder alle sine venner fra sig«. ¹⁶⁸

Det er et mærkeligt billede, når man tænker på, at vennerne altid modtog ham med æresport og taler, når han vendte hjem fra Karlsbad og foranstaltede store festligheder for ham også i de sidste år: 25-årsdagen for udnævnelsen til præst i Ørslev og Solbjerg den 6. januar 1899, 70-årsfødselsdagen den 30. december samme år og den landsomfattende mindefest ved begravelsen den 7. oktober 1901. ¹⁶⁹ Tiden omkring århundredskiftet var bestemt ikke en nederlagstid for Indre Mission; der

var vældig fremgang hele tiden i 1890erne; missionshusene skød op i snesevis, og de blev brugt. Opfordringerne til at holde møder strømmede fortsat ind, og endnu i de første måneder af 1901 holdt Vilh. Beck 27 møder, indtil sygdommen standsede ham.¹⁷⁰ Da Vilh. Beck for sidste gang havde været til alters i Ørslev Kirke, sagde en af vennerne bagefter: »Det var godt, du kom derover, de var saa glade ved at se dig«, hvortil Vilh. Beck »med det gamle Glimt i Øjet« svarede: »Saa! – de græd dog alle sammen« (p 254).¹⁷¹

Smædeskrifter

Et smædeskrift hundrede år efter, at Vilh. Beck døde, er på sin vis en cadeau. Hvis man ser bort fra P.G. Lindhardts arbejder, som vakte heftig debat af mange grunde, herunder omtalen af Vilh. Beck,¹⁷² er dette det tredje i rækken – over et spand på 133 år – efter Pauline Worm (1868) og Jeppe Aakjær (1897). Af disse tre tager Jeppe Aakjær – der den gang endnu var ganske ukendt, idet den lille bog om Vilh. Beck var hans første – prisen for sin ukristelige veloplagthed og ustyrlighed, der er rettet ikke blot mod »Guds Knaldepisk«, som han kalder Vilh. Beck,¹⁷³ og mod Indre Mission, men mod »Frelseriet« i almindelighed, mod »Fordømmelsesraseri og Forfølgelsessatanisme og hundrede andre Følger af en forstyrret Fordøjelse«.¹⁷⁴ Som samfundsreformatoren kunne Jeppe Aakjær ikke lide Vilh. Becks tro og synspunkter, og Vilh. Beck, for hvem socialismen var et tegn på Antikrists komme, gengældte hans følelser; det er jo en ærlig sag for begges vedkommende. Trods alle skældsordene fremsætter Jeppe Aakjær faktisk ingen usaglige, dvs. ubegrundede, angreb på Vilh. Becks person.

Anderledes Pauline Worm, som var en noget ophedet grundtvigianer¹⁷⁵ og derfor heller ikke kunne lide Vilh. Becks tro og synspunkter, men som tillige anklager ham for udansk sindelag og for at være »forfængelig, ærgjerrig, hovmodig«, idet »Hans Lidenskab er Herskesyge« (p 119).¹⁷⁶ Mangelen på »et dansk Hjerte«¹⁷⁷ begrundes med 1) Vilh. Becks kritik af »det danske Folks religiøse Standpunkt«, 2) kolportørernes do., 3) »at de Skrifter, Missionen udbreder, mest ere af tydsck Oprindelse«, samt 4) at én af lægprædikanterne talte dansk med tysk accent.¹⁷⁸ Den pågældende skal også privat have givet udtryk for, »at han har Grundtvigianerne mistænkt for en Forvanskning af Historien, ved hvilken vor Sag bliver stillet i et bedre Lys, end den strenge Sandhed vilde tillade«, ligesom Indre Mission i det hele taget tillægges det synspunkt, at »Danmarks Sag ikke var saa afgjort retfærdig«.¹⁷⁹ Hvis det er

sandt, er det jo udtryk for et på den tid sjældent klarsyn, men det er ikke et klarsyn, man med rimelighed kan tillægge Vilh. Beck, for var der nogen, som var tro imod Gud, Konge og Fædreland, så var det Vilh. Beck,¹⁸⁰ der affærdigede anklagen ved at henvise til Paulus (1 Tim. 4,7): »Befat Dig ikke med Kjærlingessladder«. Som han selv skrev, »det var maaske ikke rigtig pænt sagt«,¹⁸¹ men det er i overensstemmelse med kendsgerningerne.

Påstanden om herskesyge m.m. er lige så udokumenteret hos Pauline Worm, som den er hos EC. Man kan umiddelbart give EC ret i, at Pauline Worm var »en glimrende skribent« (p 119), men at hun også »var intelligent, havde et skarpt syn for sine medmennesker, en klar tanke« (p 118), kræver nøjere begrundelse.

Det må undre, at Gyldendal vil lægge navn til Egon Clausens nye smædeskrift om Vilh. Beck, og at anmelderne er så utilbøjelige til at læse indenad, at de kan lade sig i den grad besnære af ECs dokusoap, vrængbillede og perfide antydninger og skrive så misvisende om Vilh. Beck i anmeldelserne – med *Jyllands-Postens* Johs. H. Christensen som eneste tænksomme undtagelse.¹⁸²

... taknemmelige Venner

Vilh. Beck var én blandt det 19. århundredes store skikkelser i dansk åndsliv. Som præst og prædikant var han et hoved højere end alle andre.¹⁸³ Han er den danske kirkes største prædikant og forkynder nogen sinde, med mund og med pen,¹⁸⁴ og han havde sin position i Indre Mission i kraft af sin begavelse og sit enorme arbejde. Indre Missions opblomstring og den vældige frugt af Vilh. Becks arbejde må forstås som en udløsning af opdæmmede, åndelige kræfter,¹⁸⁵ en *Zeitgeist*, der ytrede sig på mange andre måder i denne omvæltningsperiode, kulturelt (højskoler, bondedigtere), politisk (demokrati, arbejderbevægelse, aviser) og økonomisk (andelsbevægelse, industrialisering). Vilh. Beck havde næppe haft mange chancer, hvis han var blevet født 100 år senere.

Vilh. Beck har fortjent et helt andet eftermæle end Egon Clausens uskønne, usande og urimelige biografi. Nutidens forvrængede og forglemte billede af Vilh. Beck skyldes eftertidens sejrherre, dels modstanderne i de religiøse bevægelser, dels alle dem, som har døjet ondt på grund af Indre Mission (p 261). Det er sandt, at Indre Mission med sit vedholdende krav om omvendelse og tro og »Hvordan har du det med Jesus, min dreng?« har forvoldt uendelig megen ulykke. Men det er også sandt, at Indre Mission har forvoldt uendelig meget godt.

Vilh. Beck kan man stadig møde i hans prædikener og øvrige forfatterskab, og man kan stadig se det tre meter høje monument af granit på Ørslev kirkegård – »reist af taknemmelige Venner«.

Litteratur:

- Augustin: Bekendelser. (397). Oversat af Torben Damsholt. København: Skt. Ansgars Forlag 1998.
- Beck, Vilhelm: Fra Livets Kilde. En ny Postille. København: Chr. Christiansen 1881.
- Beck, Vilhelm: Erindringer fra mit Liv. København: Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark 1901.
- Beck, Axel: Vilhelm og Nina Beck. Første Bind, Uby-Ørum. København: Lohses Forlag 1921.
- Beck, Axel: Vilhelm og Nina Beck. Andet Bind, Ørsløv. København: Lohses Forlag 1922.
- Beck, Axel: Mens jeg husker det. København: Hernov 1976.
- Clausen, Egon: Guds knaldepisk. De helliges høvding Vilhelm Beck. København: Gyldendal 2001.
- Grane, Leif: Confessio Augustana. København: Gad 1981.
- Koch, Hans: »Beck, Johan Vilhelm«. Dansk Biografisk Leksikon, Bd. II, pp 306-311. København: Schultz 1933.
- Krapotkin, Fyrst Pjotr: En Anarkists Erindringer. (1899). København: Gyldendal 1900.
- Larsen, K.E.: Vilhelm Beck – missionspræsten. Fredericia: Lohses Forlag 2001.
- Lindhardt, P.G.: Vækkelser og kirkelige retninger i Danmark. København: Det danske Forlag 1951.
- Lindhardt, P.G.: Tiden 1849-1901. Bd. VII i Hal Koch & Bjørn Kornerup (red.): Den Danske Kirkes Historie. København: Gyldendal 1958. (a).
- Lindhardt, P.G.: Helvedes strategi. København: Credo 1958. (b).
- Lindhardt, P.G.: »Beck, Johan Vilhelm«. Dansk Biografisk Leksikon, Bd. I, pp 524-528. København: Gyldendal 1979.
- Lindhardt, P.G.: »Om Vilhelm Becks løn«. Kirkehistoriske Samlinger 1988:177.
- Lyby, T.C.: »Poul Georg Lindhardt«. Fønix 23 (juni 1999, nr. 2):91-117.
- Mosbech, Holger: »Beck, Johan Vilhelm«. Dansk biografisk Haandleksikon, Bd. I, pp 104-105. København: Gyldendal 1920.
- Mørch, Søren: Den ny Danmarkshistorie 1880-1960. København: Gyldendal 1982.
- Olesen, Elith: »Kup eller redningsaktion. Omkring tilblivelsen af Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark 1861«. Kirkehistoriske Samlinger 1983/84:7-89.
- Petersen, Niels: Ebbe Kløvedal Reich hans Frederik og N.F.S. Grundtvig. Kolding: Konrad Jørgensens Bogtrykkeri 1976.
- Pontoppidan, Morten: Dansk Kirkeliv i Mands Minde. København: Gyldendal 1915.
- Porsmose, Erland: Johannes Larsen. Menneske, kunstner og naturoplever. København: Gyldendal 1999.
- Reich, Ebbe Kløvedal: Frederik. En folkebog om N.F.S. Grundtvigs tid og liv. København: Gyldendal:1972
- Scherfig, Hans: Det forsømte Forår. (1940). København: Gyldendal 1961.
- Schousboe, V.: »Beck, Johan Vilhelm«. Dansk Biografisk Lexikon, Bd. II, pp 16-19. København: Gyldendal 1888.

Trock, Carl: »Vilhelm Becks ansøgninger om præsteembeder«. Kirkehistoriske Samlinger 1986:111-130.

Vogel Jørgensen, T.: Bevingede Ord. København: Gad 1975.

Worm, P.: Den indre Mission under Vilhelm Beck. Kjøbenhavn: Karl Schønbergs Forlag 1868.

Aakjær, J.: Missionen og dens Høvding. Kjøbenhavn: Jacob Erslev (i Kommission) 1897.

Noter:

1. Beck, 1921:173.
2. Beck, 1922:233.
3. Lindhardt, 1958a.
4. Alle sidetal i teksten refererer til Egon Clausens bog.
5. Politiken, 28.4.01.
6. Johs. H. Christensen (Jyllands-Posten, 2.3.01).
7. Beck, 1922:390.
8. Beck, 1922:84, 133, 233.
9. Beck, 1901:204.
10. Beck, 1901:114.
11. ved Bethesda-mødet 15. oktober 1896; Beck, 1901:192-194; Beck, 1922:358, 386; Lindhardt, 1951:178-180; Aakjær, 1897:44, Larsen:2001:170-171.
12. Lindhardt, 1979:524.
13. Lindhardt, 1951:147-148.
14. Beck, 1976:9.
15. Beck, 1921:276-277.
16. Beck, 1922:363-364.
17. nemlig konsejlspræsident Klaus Berntsen og kirkehistorikeren Ludvig Helveg, jf. Vogel Jørgensen, 1975:1056.
18. Mundtlig overlevering.
19. Jf. Worm, 1868:57, 59, 61, 72, 75, 99, 110-112.
20. Nina og Vilh. Beck var ikke begejstrede for andelsmejeriet i Ørslev, navnlig ikke for, at det modtog mælk om søndagen, og dette lykkedes det at få sat en stopper for (Beck, 1922:132).
21. Beck, 1901:129-134; Larsen, 2001:132-133.
22. Beck, 1976:10.
23. Mørch, 1982:250.
24. Beck, 1901:106-108; Beck, 1922:80-82, 101.
25. Beck, 1922:116.
26. Larsen, 2001:131; Beck, 1921:224, 234; 1922:99, 101, 107, 116.
27. Larsen, 2001:133, 159; Beck, 1901:131; Beck, 1921:217, 273.
28. Lindhardt, 1988:177.
29. Ulrik Høy i Weekendavisen, 2.3.01; jf. Lars Tjalve i Kristeligt Dagblad, 2.3.01.
30. Lindhardt, 1958a:111; jf. Lindhardt, 1988.
31. Beck, 1922:48, 289-290.
32. Beck, 1922:192.
33. Indre Missions Tidende 1895:542; citeret efter Larsen, 2001:188.
34. Beck, 1922:22, 28.
35. Beck, 1922:282.
36. Beck, 1976:10.

37. Larsen, 2001:173. Med Jeppe Aakjærs (1897:19-21) ord: »De indremissionske Præster er udtømmelige i at opfinde nye Malkeapparater, ved hvilke de haler Skillingen op af Lommen på vor ellers saa paaholdne Bondestand. Snart tigger man med honningsød Stemme og med Hovedet paa Held, snart slaar man Trumfene i Bordet med Henviſning til Døden og Djævelen; det sidste virker bedst og anvendes derfor mest«. Jf. Worm, 1868:23, 82.
38. Lindhardt, 1958b:50.
39. Lindhardt, 1979:525.
40. Mørch, 1982:252.
41. Pontoppidan, 1915; Olesen, 1983/84:7-11.
42. Lindhardt, 1951:91-95; 1958a:108-113; 1958b:50; 1979:525.
43. Olesen, 1983/84:67; Aakjær, 1897:6.
44. se fx Bent Jensen i Jyllands-Posten 16.1.01; Hans Aage i Jyllands-Posten 18.2.01.
45. P.G. Lindhardt (1979:524) om Vilh. Beck.
46. Beck, 1901:109.
47. fx Elisabeth Møller Jensen: »... et magtmenneske ... alene det gølge begær efter personlig magt«. (Berlingske Tidende, 2.3.01).
48. Lars Tjalve (Kristeligt Dagblad, 2.3.01).
49. Lindhardt, 1951:89-95.
50. Lindhardt, 1951:152.
51. Lindhardt, 1951:152.
52. Lindhardt, 1951:156.
53. jf. Lindhardt, 1988:177.
54. Beck, 1922:257.
55. Beck, 1922:156.
56. Larsen, 2001:135, 287, 292.
57. Beck, 1922:235.
58. Beck, 1922:107.
59. Ulrik Høy i Weekendavisen, 2.3.01.
60. Beck, 1921:261. 270-272.
61. Beck, 1922:222.
62. jf. Beck, 1922:344-346; Larsen, 2001:37-41.
63. Lindhardt, 1958b:69; Larsen, 2001:257-258, 262.
64. Beck, 1901:184-189; Beck, 1922:130; jf. Aakjær, 1897:19-21.
65. Georg Brandes i fortalen til *En Anarkists Erindringer* (Krapotkin, 1899:V).
66. Augustin, 397:60.
67. Beck, 1921:140, 178, 281.
68. Augustin, 397:17; Beck, 1921:109; Larsen, 2001:29, 32, 68.
69. Beck, 1901:13.
70. Beck, 1922:345.
71. Beck, 1901:22.
72. Beck, 1901:93, 129.
73. Augustin, 397:59.
74. Larsen, 2001:9-11, 34.
75. Jf. Aakjær, 1897:9. Som en pudsighed kan det nævnes, at Vilh. Beck i 1861 blev tildelt præmie af »Legatet for evangelisk kristelig Læres Udbredelse« for en til biskop Martensen indsendt prædiken. (Trock, 1986:112).
76. Beck, 1901:12, 20; Beck, 1921:53.
77. Beck, 1922:85, 213, 370.

78. Beck, 1921:88-90.
79. Egon Clausen (Politiken, 6.12.01).
80. Larsen, 2001:81.
81. Beck, 1881:185-200; jf. Larsen, 2001:53.
82. jf. Beck, 1976:15.
83. Beck, 1881:216-231; Beck, 1921:193.
84. Larsen, 2001:178, 187.
85. Beck, 1922:90.
86. Politiken, 1. oktober 1901, forsiden.
87. Lindhardt, 1951:149; Larsen, 2001:90; Jeppe Aakjær (1897:25-27) er uenig i denne vurdering, når han sammenligner Vilh. Beck med dem, der »martrede Heksene« og »opfordrede til at rage flittigt op i Kætterbaalene«.
88. Worm, 1868:60.
89. Larsen, 2001:172, 183.
90. Beck, 1921:152, 217.
91. Beck, 1976:8-9; Vogel Jørgensen, 1975:426.
92. jf. Lindhardt, 1951:152, 1979:525.
93. Scherfig, 1940:177. Jeppe Aakjær (1897:54) mener, »at intet er fordærligere for et Individ, som for et Samfund, *end for megen Tro* ... Troen er for Menneskeånden, hvad Ballast er for Baaden, men den, der lader alt fortrænges af Tro, er som den Mand, der fylder sin Baad til Randen med Sten«.
94. »Men vi, der har kendt to Personer af Navnet Beck, en, der spottede, og een, der fordømmer Spotteren, hvorfor skal vi egentlig tro, at den sidste har Ret, den første Uret; de kan begge være uvederhæftige Personer, men de kan ikke begge have Ret.« (Aakjær, 1897:23)
95. Lindhardt, 1951:148, 1979:525.
96. Beck, 1901:44; Beck, 1921:83, 113, Larsen:29, 32, 68, 92-93.
97. Beck, 1921:119, 277.
98. Lindhardt, 1958b:51-54.
99. Beck, 1976:9.
100. Larsen, 2001:27, 65-77; Beck, 1922:91, 99.
101. Aakjær, 1897:50-51; Beck, 1922:291.
102. Lindhardt, 1958b:47, 52-72; Beck, 1921:263, 265.
103. Lindhardt, 1951:152; Larsen, 2001:91, 140; Worm, 1868:48, 101.
104. Beck, 1976:10; Beck, 1921:246; Beck, 1922:42.
105. Larsen, 2001:137-141, 246, 249, 252, 263.
106. Larsen, 2001:38, 47-49, 78-95, 169, 171, 181, 190.
107. Larsen, 2001:266-268.
108. Larsen, 2001:156.
109. Larsen, 2001: 114, 183, 276, 272-273; Beck, 1901:199; Beck, 1921:281-282; 1922:244, 249.
110. Lindhardt, 1951:154.
111. Larsen, 2001:201-204.
112. Larsen, 2001:215, 237.
113. Beck, 1922:212, 214, 254-256; Larsen, 2001:25-26, 119, 121, 126, 282.
114. Indre Missions Tidende, 1897:430 (citeret efter Larsen, 2001:278); jf. Larsen, 2001:272-283.
115. Den augburgske Bekendelse (Conf. Aug. XIV), jf. Koch, 1933:309; Grane, 1981:134-140; Larsen, 2001:18, 38, 192-199, 237.

116. Larsen, 2001:215, 237.
117. Larsen, 2001:73, 135, 183, 190-193.
118. Larsen, 2001:44, 50, 113, 135, 144, 154, 190, 205, 282; Beck, 1922:233-234, 255; Lindhardt, 1951:154; jf. Aakjær, 1897:42.
119. jf. Jan Lindhardt (Kristeligt Dagblad, 21.8.01) og Poul Henning Fromsejer (Kristeligt Dagblad, 28.8.01).
120. Larsen, 2001:291.
121. Larsen, 2001:126, 139, 190, 238-240; Lindhardt, 1951:149.
122. Beck, 1922:255.
123. Larsen, 2001:163.
124. Beck, 1921:257, 280.
125. Lindhardt, 1951:165-167; Larsen, 2001:196.
126. Larsen, 2001:37-38, 192-195.
127. Grane, 1981:136.
128. Beck, 1901: 199; Beck, 1922:375-377.
129. Mundtlig overlevering.
130. Egon Clausen (Politiken, 6.12.01).
131. jf. Aakjær, 1897:46-47; Worm, 1868:88, 93, 112.
132. Beck, 1901:13, jf. Jeppe Aakjær (1897:29): »en Haan mod al Kultur«.
133. Larsen, 2001:187-188.
134. Beck, 1901:192-194; Beck, 1922:360; Aakjær, 1897:31; Larsen, 2001:269-270.
135. Beck, 1922:35.
136. Mørch, 1982:253; Beck, 1922:243; Lindhardt, 1951:182; Larsen, 2001:183-185, 197-198.
137. Beck, 1921:271-272, 1922:243-249.
138. Beck, 1922:244; Larsen, 2001:184-185.
139. Beck, 1922:265; Larsen:2001:217-218.
140. Mundtlig overlevering. Jf. Larsen, 2001:164, 182, 184, 213-215.
141. Beck, 1922:301; Larsen, 2001:217, 219.
142. Bjørn Bredal (Politiken, 3.3.01).
143. Beck, 1921:216; jf. Beck, 1901:203, 205; Larsen:2001:165.
144. Mundtlig overlevering.
145. Beck, 1921:146-147; jf. Beck, 1901:125; Beck, 1921:48, 74-75, 164.
146. Beck, 1922:49-60.
147. Beck, 1901:122.
148. Larsen, 2001:266-268.
149. citeret efter hukommelsen.
150. Pauline Worm (1868:60) er inde på denne sontring; jf. Larsen, 2001:35.
151. Beck, 1901:205.
152. Reich, 1972.
153. Porsmose, 1999.
154. jf. Petersen, 1976.
155. Kun en enkelt anmeldelse, til gengæld meget positiv, af Lars Tjalve i Kristeligt Dagblad, 28.6.01.
156. Larsen, 2001:134; Lindhardt, 1951:147; Beck, 1922:211-214.
157. Pontoppidan, 1915.
158. Lindhardt, 1979:524, 525, 527.
159. Egon Clausen (Politiken, 6.12.01).
160. Ulrik Høy (Weekendavisen, 2.3.01).

161. Johs. H. Christensen (Jyllands-Posten, 2.3.01).
162. Lars Tjalve (Kristeligt Dagblad, 2.3.01).
163. Bjørn Bredal (Politiken, 3.3.01).
164. Elisabeth Møller Jensen (Berlingske Tidende, 2.3.01).
165. Lindhardt, 1951:174.
166. Lindhardt, 1958b:65.
167. Ulrik Høy (Weekendavisen, 2.3.01).
168. Lars Tjalve (Kristeligt Dagblad, 2.3.01).
169. Beck, 1922:162-168.
170. Hans Koch, 1933.
171. Beck, 1922:381.
172. Indre Missions formand, Christian Bartholdy, betegnede i 1948 det teologiske fakultet i Aarhus som en »røverkule« (Lyby, 1999:99, 102-104).
173. Aakjær, 1897:25.
174. Aakjær, 1897:3. Om indremissionærerne skrev Jeppe Aakjær (1897:46), at »Missionærernes Arbejde ligner derfor nærmest Muldvarpens; de er som Væggetøj, som man sjældent ser, men paa Kløen kendes det, at de har været der ... 'Uvidende som en Missionær' er blevet et Ordsprog ... ; ligesom Tæger gør de alt det, de rører ved, ildelugtende; med deres fromme Ræb dræber de det gode Humør rundt om i vore Landsbyer ...«. Jf. Worm, 1868:93.
175. »Med sit dybe Blik paa Folkenes Eiendommeligheder fattede Grundtvig snart, at det nordiske og isærdeleshed det danske Folk, som Ridderaadens fødte Bærer igjennem Verdensudviklingen, havde det Kald at hævde Hjerterets Ret i Kirke og i Skole, i Borgersamfundet og i Folkenes Samkvem, i det Høie og det Dybe, i Stort og i Smaat«. (Worm, 1868:41).
176. Worm, 1868:61, 32, 57.
177. Worm, 1868:60.
178. Worm, 1868:15-17, 43, 79, 92. Pauline Worm er forarget over, at den pågældende prædikant, som hed Wippert, talte om »en Boling for den hellig Aant« (en bolig for den hellig ånd) (Worm, 1868:6; Clausen, 2001:92).
179. Worm, 1868:7, 58.
180. Larsen, 2001:240-242; Beck, 1921:256-270; Beck, 1922:250-251.
181. Beck, 1901:96, 77.
182. Johs. H. Christensen (Jyllands-Posten, 2.3.01); Lars Tjalve (Kristeligt Dagblad, 2.3.01); Elisabeth Møller Jensen (Berlingske Tidende, 2.3.01); Bjørn Bredal (Politiken, 3.3.01); Ulrik Høy (Weekendavisen, 2.3.01).
183. som biskop Skat Rørdam sagde ved begravelsen (Beck, 1922:393). Jf. Aakjær, 1897:28.
184. Jf. Larsen, 2001:166.
185. Lindhardt, 1951:159. Mange andre unge præster formåede på den tid at vække det religiøse liv, jf. Larsen 2001:15, 34.

English summary

During 40 years, from 1861 to his death in 1901, Vilhelm Beck was the undisputed leader and mentor of *Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark* (the Home Mission, an evangelical branch of the Church of Denmark). From modest beginnings *Indre Mission* under his

leadership developed into an influential revival movement, which at the turn of the century had 150 full-time employed missionaries and 400 meeting-houses and also included schools, high-schools, hotels, youth organizations, publishing firms etc. Vilhelm Beck was a highly diligent and talented leader. His extremely powerful preaching gathered large crowds beneath his pulpit, in churches, in meeting-houses and in the open, and he was widely admired for his eloquence and humour. Still, he was controversial and earnest and also widely criticised. No less than three derogatory biographies have appeared over a span of 133 years, by Worm (1868), by Aakjær (1897) and by Clausen (2001), besides several publications by his admirers and an autobiography (1901). At present the more disparaging view prevails as represented by the recent biography by Clausen (2001), who explains Vilhelm Beck's impressive endeavours as driven by suppressed sexuality, avarice and first of all an insatiable lust for power. On the basis of well-known primary sources as well as secondary material this essay argues that this view is undocumented and distorted, and it also offers, mostly by means of selected, illustrative quotations and examples, a more balanced impression of this great man and his life work.